

Osmanlı Sünnileştirmesi Bağlamında Lâmiû Çelebi'nin Maktel-i Âl-i Resul'ü

ERTUĞRUL ERTEKİN¹

Öz: Elinizdeki makale, Lâmiû Çelebi'nin Maktel-i Hüseyin'ini farklı bir gözle değerlendirme çabasıdır. Maktel okumanın yasaklandığı bir dönemde yazılan Maktel-i Âl-i Resul'ü, eserin neşrine yazdığımız girişte protest bir metin olarak değerlendirmiştik. Bu çalışmamızda ise ikinci bir ihtimal üzerinde durduk ve Osmanlı Devleti'nde mezhep ayrışması çağında yazılan maktelin, Kerbela hadisesinin Sünnileştirilmesi girişimi olarak da değerlendirilebileceği ileri sürdük. Makalemizde müellifin kültürlenme sürecinden, maktelinin kaynaklarından ve içeriğinden yola çıkarak sözünü ettiğimiz ikinci ihtimali bahis mevzuu etmeye çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Lamii Çelebi, Kerbela, Sünnilik

The Maktel-i Âl-i Resul of Lâmiû Çelebi in The context of Ottoman Sunnification

Abstract: The Article in your hand is an attempt to evaluate Lâmiû Çelebi's Maktel-i Hüseyin in a different way. Maktel-i Al-i Messenger, which was written at a time when Maktel reading was prohibited, was considered as a protest text in the introduction to the publication of the work. In this study, we emphasized on a second possibility and suggested that it could be considered as an attempt to Sunnification of the Karbala event in the age of sectarian disintegration in the Ottoman Empire. In our article, we attempted to discuss the second possibility we have mentioned by starting from the culturing process of the author, the sources and content of the manuscript.

Key words: Lamii Çelebi, Karbala, Sunni.

---

¹ Araştırmacı Yazar ertekin.ertugrul@gmail.com

Giriş

Şeyh Mahmud b. Osman b. Ali el-Nakkaş b. İlyas Lâmiî Çelebi 1473 yılında Bursa'da doğmuştur.¹ Büyük babası Nakkaş Ali, Timurlu hanedanının kurucusu Timur'un (1370-1405) Bursa kuşatması sırasında, henüz küçük bir çocuk iken, Semerkant'a götürülmüş (1402) ve orada nakkaşlık öğrenmiş, memleketi Bursa'ya döndüğünde de Yeşil Cami'nin ve Yeşil Türbe'nin nakışlarını yapmıştır.² Babası II. Bayezid'in (1481-1512) hazine defterdârı Osman Çelebi'dir (ö. 1501/2).³

Tahsiline Bursa'daki Muradiye Medresesi'nin müderrisleri olan Molla Ahaveyn ve Hasanzâde Molla Mehmed'in yanında başlayan Lâmiî Çelebi, daha sonra mâsivâdan hicret edip uzlete çekilmiş ve Nakşî şeyhi Emir Buharî'ye (ö. 1516) intisap etmiştir.⁴ Lâmiî Çelebi, *Hüsn ü Dil* tercümesinin mukaddimesinde hakikî gaye ve manayı ancak ârifler zümresine katıldıktan sonra hissettiğini belirtir.⁵ Genç yaşta başladığı şiir ve inşa çalışmaları sayesinde kısa sürede tanınan Lâmiî Çelebi'nin elimizdeki ilk eserleri II. Bayezid dönemine tarihlendirilir. 1504/5 yılında tamamladığı Sa'dî-i Şirâzî'nin (ö. 1292) *Gülistân* adlı eserinin mukaddimesinin şerhi Lâmiî Çelebi'nin Farsça ve tasavvuf konusundaki bilgisinin ispatıdır.⁶ Bundan beş yıl sonra 1509/10 yılında Molla Abdurrahman Câmî'nin (ö. 1492) *Şevâhidü'n-Nübüvve* adlı eserini tercüme etmiştir. Tanınmaya başlaması ise Yavuz Sultan Selim (1512-1520) zamanına rastlar.⁷ Lâmiî Çelebi'nin önemli eserlerini de Türkçeye tercüme ettiği Molla Câmî'ye ilgisinde müellifin

¹ Bkz. Abdülkadir Karahan, "Lâmiî", *İA*, MEB, Ankara, c. 7, s. 10.

² Taşköprüzâde, *Şakâikü'n-Numâniyye fi Ulemâ-i Devleti'l-Osmaniyye*, tahkik: Seyyid Muhammed Tabatabaî Bihbehânî, Tahran 2010, s. 380; Mecdî Mehmed Efendi, "Hadâikü'ş-Şakâik", *Şakâik-i Numanîye ve Zeyilleri*, haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, c. 1, s. 431; ayrıca bkz. Ali Alparslan, "Ali b. İlyas Ali", *TDVİA*, c. 2, s. 400.

³ Taşköprüzâde, a.g.e., s. 380; Âşık Çelebi, *Meşâ'irü'ş-Şuarâ*, haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010, c. 2, s. 745; Mecdî Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 431.

⁴ Taşköprüzâde, a.g.e., s. 380; Âşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 745; Mecdî Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 432; Selî Bey, *Tezkire (Heşt Bihîşt)*, İstanbul 1980, s. 104; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1981, c. 2, s. 831.

⁵ Abdülkadir Karahan, a.g.m., s. 12.

⁶ Günay Kut, "Lâmiî Çelebi and His Works", *Yazmalar Arasında*, İstanbul 2005, c. 1, s. 137.

⁷ Abdülkadir Karahan, a.g.m., c. 7, s. 11.

Nakşibendî tarikatına mensup oluşu etkili olmuş olmalıdır. Lâmiî Çelebi Abdurrahman Câmî'nin eserlerini Türkçeye kazandırmasından dolayı bazı kaynaklarda *Câmî-i Rûm* lakabıyla anılmıştır.⁸ Mustafa Âli (ö. 1600) ise, buna karşı çıkmış, Lâmiî Çelebi'nin şairlikte Molla Câmî ile mukayese edilemeyeceğini söylemiştir.⁹ Lâmiî Çelebi, İranlı şair Fettâhî-i Nişâbûrî'nin (ö. 1448?) *Hüsn ü Dil*'ini tercüme etmiş ve tercümesini Yavuz Sultan Selim'e takdim etmiştir. Yavuz Sultan Selim de buna karşılık kendisine günlük otuz beş akçe maaş bağlayınca, Lâmiî Çelebi genç yaşında tekaüt hayatı yaşayarak kendisini ilme ve eser telif etmeye vermiştir. Daha sonra Ali Şir Nevâî'nin (ö. 1501) eserinden uyarladığı *Ferhâdnâme*'yi yine aynı padişaha hediye etmiş, padişah da kendisine yıllık olarak bir köy ihsan etmiştir.¹⁰

Lâmiî Çelebi'nin sarayla kurduğu ilişki bundan sonra da devam etmiştir. Kanûnî Sultan Süleyman'ın (1520-1566) cülusuna tarih düşürdüğünde bir kez daha ödüllendirilmiştir.¹¹ Kanûnî, Ebu'l-Kâsım Unsurî'nin (ö. 1339/40) *Vâmuk u Azrâ*'sını tercüme ettirmek istediğinde de Muhyiddin Çelebi ve Kadîrî Çelebi tarafından padişaha tavsiye olunmuştur.¹² Altı ay süren bu tercüme çalışmasından bir süre sonra yine padişahın isteği üzerine bu kez Fahreddin Esad Cürcânî'nin (ö. 1073'den sonra) *Vîs ü Râmin*'ini tercüme etmiştir. Çalışmalarından dolayı Kanûnî'nin veziri İbrahim Paşa'nın (ö. 1536) övgülerine mazhar olan Lâmiî Çelebi bu emeğine karşılık oğulları için vazife talep etmiştir. İbrahim Paşa da oğullarına verilmek üzere yevmiye yirmi akçe maaş bağlamıştır.¹³ Kaynaklarda zekî, üretken, usta mütercim, belagat göğünün yıldızı ve sevilen bir şair olarak tanıtılan Lâmiî Çelebi bütün hayatını Bursa'da geçirmiş ve altmış yaşında iken

⁸ Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 746; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000, c. 2, 492; Selî Bey, a.g.e., s. 104; Kastamonulu Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, Dersaadet 1314, s. 291; Kmalzâde Hasan Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 831. İsmail Belîğ, *Câmî-i Sâni* şeklinde niteler, bkz. İsmail Belîğ, *Tarih-i Bursa (Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefeyât-i Danişverân-i Nadiredân)*, Bursa 1302, s. 177.

⁹ Mustafa Âli, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, Ankara 1994, s. 266-267.

¹⁰ Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 745; Mecdi Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 432; Kâtip Çelebi, *Keşfü'l-Zamân*, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007, c. 3, s. 1005.

¹¹ Abdülkadir Karahan, a.g.m., c. 7, s. 11.

¹² Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 745.

¹³ Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 746; Mecdi Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 432.

1532 yılında memleketinde vefat etmiştir.¹⁴ Kabri, dedesi Nakkaş Ali'nin yaptırdığı kale içindeki Bursa Orta Pazar Camii haziresindedir.¹⁵ Mezar taşındaki “el-merhum Şeyh Lâmiû b. Osman” ibaresinden bir tekkede şeyh olduğu anlaşılmaktadır.¹⁶ Selî Bey'in (ö. 1548) “Dünya beyleri onun hizmetine koşup yüz sürek duasını almağa can verirlerdi” ve İsmail Belîğ'in “seccadenişin-i irşâd iken” ifadeleri Lâmiû Çelebi'nin şeyh olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.¹⁷ Ayrıca Lâmiû Çelebi'nin İstanbul'da ilk Nakşibendî tekkesini kuran Emir Buharî'den hilafet almış, Nakkaş Ali Tekkesi'nde hizmet etmiştir.¹⁸

Lâmiû Çelebi'nin Eserleri

Lâmiû Çelebi 55 yaşlarında kaleme aldığı *Şerefü'l-insan* adlı eserinin mukaddimesinde eserlerinin bir listesini verir.¹⁹ Ancak yapılan araştırmalar bu listenin eksik olduğunu göstermiştir. Lâmiû'nin kaydetmediği ve sonradan kaleme aldığı kitaplarıyla birlikte bu eserlerinin sayısı bu rakamı aşar. Lâmiû Çelebi'nin manzum ve mensur olarak sınıflandırılan eserleri şunlardır:

Mensur Eserleri: *Şevâhidü'n-Nübüvve, Nefahâtü'l-üns Tercümesi, Hüsn ü Dil, Münazara-i Bahar ü Şitâ, Şerh-i Dibâce-i Gülistân, Münşeat-ı Mekâtib, Hall-i Muamma-yi Mir Hüseyin, İbretnüme, Menâkıb-ı Üveys el-Karanî, Letâifnâme, Nefsü'l-emr, Şerefü'l-insan.*

Manzum Eserleri: *Absâl u Salâmân, Vâmuk u Azrâ, Vîs ü Râmin, Ferhâd u Şirin, Tuhfe-i Lâmiû, Divân, Şehrengîz, Guy u Çevgân, Şem ü Pervâne, Hefî Peyker.*²⁰ Bunlardan başka *Hirednâme*²¹, *Reşfü'n-nesâih ve keşfü'l-fedâil*²²,

¹⁴ İsmail Belîğ, a.g.e., s. 178; ayrıca Bkz. Günay Kut, “Lâmiû Çelebi”, *TDVİA*, c. 27, s. 96. Taşköprüzâde 1531 veya 1532'de vefat ettiğini yazar. Bkz. Taşköprüzâde, a.g.e., s. 381. Aşık Çelebi ve Mecdî Efendi, Lâmiû Çelebi'nin ölüm tarihini 1535 olarak verirler. Bkz. Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 748; Mecdî Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 432.

¹⁵ Aşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 748; Mecdî Mehmed Efendi, a.g.e., c. 1, s. 432.

¹⁶ Günay Kut, a.g.m., c. 27, s. 96.

¹⁷ Selî Bey, a.g.e., s. 104; İsmail Belîğ, a.g.e., s. 177.

¹⁸ Mustafa Kara, “Emir Buharî”, *TDVİA*, c. 11, s. 126; Cemal Kumaz-Mustafa Tatçı, *İstanbul'da Buharâh Bîr Mutasavvif: Emir Buharî*, Ankara 1999, s. 10-11.

¹⁹ Günay Kut, “Lâmiû Çelebi and His Works”, s. 133.

²⁰ Eserleri hakkında geniş bilgi için Bkz. Günay Kut, a.g.m., s. 141-145.

²¹ Katip Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 583. Katip Çelebi Abdurrahman Câmî'nin *Hefî Evreng*'inin yedinci kitabının ve Nizâmî'nin *Hanse*'sinin bir *İskendernâme* de denilen bir bölümünün aynı adı taşıdığını yazar. Bu eser bu ikisinden birinin tercümesi olabilir.

²² Katip Çelebi, a.g.e., c. 2, s.735.

*Cabirname*²³ ve *Miftâhu'n-necât fi havâssi's-suver ve'l-âyât* adlarında kitapları olduğu da kaynaklarda geçmektedir.

Lâmiî Çelebi'nin Maktel-i Âl-i Resûl Adlı Eseri

Maktel-i Âl-i Resul'ün Yazma Nüshaları

Maktel-i Âl-i Resul'ün bilinen yazma nüshalarının sayısı azdır. Eserin bilinen nüshaları şunlardır: Süleymaniye Kütüphanesi Serez 4019/6; Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Muzaffer Ozak I 251, 219, 979/2; Bibliotheque National de France Supplement 318, Ancien Fonds 260; Gotha 169; Uri Oxford 314; Los Angeles 3394, 3401.²⁴

Ayrıca eserin muhtemelen başta sanat hamisi devlet adamları²⁵ olmak üzere farklı kesimden okuyucular için hazırlanmış üç minyatürlü elyazması nüshası bulunmaktadır: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi 1958²⁶; British Library Or. 7238²⁷; Polonya Czartoryski Kitaplığı 2327 III.²⁸ Eserin, Hüseyin Vâiz-i Kaşifî'nin (ö. 1504/5) *Ravzattü'ş-Şüheda*'sı ve Fuzûlî'nin (ö. 1556) *Hadikatü's-suada*'sı gibi Bağdat Mevlî Dergâhı'nda resimlendiği düşünülmektedir.²⁹

Biz, 2012 yılı sonunda Milli Kütüphane Yz. B 446 numarada kayıtlı nüshasını esas alarak Maktel-i Âl-i Resul'ü neşrettik. 1964'de S. S. Karabudak tarafından bağışlanan 13 varaklık bu

²³ Katip Çelebi, a.g.e., c. 2, s.453.

²⁴ Günay Kut, "Lâmiî Çelebi and His Works", s. 148.

²⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi E. 861/4-5 numarada kayıtlı belgede 2 Ramazan 1006/8 Nisan 1598 tarihinde görevinden azledilip kitapları müsadere edilen Sadrazam Hasan Paşa'nın (ö. 1598) metrukât listesinde Maktel-i Hüseyin adında bir kitabı olduğundan söz edilir. Şahsî kütüphanesinde Lâmiî Çelebi'nin birkaç eseri bulunan Hasan Paşa'nın resimli bir Maktel-i Âl-i Resul nüshası sipariş etmiş olabileceğini düşünmek mümkündür. Bkz. Emine Fetvacı, Sarayın İmgeleri, çev. Nureddin El-Hüseyinî, İstanbul 2013, s. 82.

²⁶ Kemal Çığ, "Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki Minyatürlü Kitapların Kataloğu", *Şarkiyat*, 3, (1958): s. 54.

²⁷ Norah M. Titley, *Miniatures From Turkish Manuscripts (a catalogue and subject index of paintings in the British Library and British Museum)*, Londra 1981, s. 56.

²⁸ Stefan Komornicki, "Les Principaux Manuscrits a Peintures Orientaux du Musee des Princes Czartoryski", *Bulletin de la Societe Française de Reproductions de Manuscrits a Peinture*, XVIII, s. 167-168.

²⁹ Bağdat minyatür ekolü ve bu ekole mensup nakkaşlar tarafından resimlenen Şilik temalı nüshalar hakkında bkz. Filiz Çağman, "16. Yüzyıl Sonlarında Mevlî Dergâhlarında Gelişen Bir Minyatür Okulu", *1. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, İstanbul 1973, s. 651-652; Rachel Milstein, *Miniature Painting in Ottoman Baghdad*, Costa Mesa 1990.

elyazması nüsha karton bir cilt içerisinde yer alır. Abadi kâğıt üzerine nesih hatla yazılan eserin sayfaları rutubetlidir ve bölüm başlıkları ile alıntılar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde müs-tensih adı geçmemekte, istinsah kaydı da bulunmamaktadır.³⁰

Maktel-i Âli Resul'ün İsimlendirilmesi ve Telif Tarihi

Lâmî Çelebi eserine *Maktel-i Âli Resûl* adını vermiş, bunu da maktelinde belirtmiştir:

Dîdelerden akıtıp hûnîn süyûl
Yani diyem *Maktel-i Âli Resûl* (58. beyit)

Lâmî Çelebi, maktelinde eserin telif tarihiyle ilgili bir bilgi vermez. Bununla birlikte Sadettin Eğri, Lâmi Çelebi'nin 1526/7 yılında yazdığı *Şerefî'î-Hınsan* adlı eserinde maktelini zikretmiş

³⁰ Bkz. Lâmi Çelebi, *Maktel-i Âli Resul*, haz. Ertuğrul Ertekin, Kevser Yayınları, İstanbul 2012. Makalede verilen beyit numaralarında bu yayımı esas aldık. Maktel çalışmalarımıza başladığımız 2002 yılında amacımız Lâmi Çelebi'nin maktelinin bütün yazma nüshalarını edinmek ve tamamını karşılaştırarak yayımlamaktır; ancak bazı nedenlerden ötürü bu amacımıza ulaşamadık. Daha sonra eseri iki nüshasını karşılaştırarak yayımlamaya karar verdik ve eserin Süleymaniye Kütüphanesi Serez 4019/6'da kayıtlı nüshasını edindik. Lakin çalışmaya başladığımızda Siroz'daki Şeyh Bedreddin Tekkesi'ne vakfedilen Serez nüshasının eksik ve imlâ hatalarıyla dolu olduğunu gördük. Bu nedenle de çalışmamızda Milli Kütüphane nüshasını esas aldık. Bu arada eser üzerine yapılan tezlerden de yer geldikçe faydalanmaya çalıştık. Bkz. İbrahim Boğalı, *Lâmi'î Çelebi Maktel-i Âli Resûl*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1971; Harun Arslan, *Kitab-ı Maktel-i Âli Resûl (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001. Harun Arslan tezinin Sonuç kısmında "Bu eseri Lâmi Çelebi Molla Cami'den tercüme etmiştir" diye yazar (s. 295). Tezde bu önemli iddia hakkında herhangi bir açıklama yoktur. Son olarak, 2015 yılında Tuğba Erdem Akkoyun tarafından Lâmi Çelebi'nin olduğu sanılan bir maktel üzerine yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Tezi incelediğimizde bu eserin Lâmi Çelebi'nin Maktel-i Âli Resul'ü olmadığını gördük. Bkz. Tuğba Erdem Akkoyun, *Lâmi Maktel-i İmam Hüseyin İnceleme, çeviri yazı, sözlük*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2015. Bu maktel, Türkçe ilk maktel olarak bilinen ve Şâdi Şâzi ile Yusuf-i Meddâh'a izafe edilen, en son Yazma Eserler Kurumu tarafından Şâdi Meddâh'a izafe edilerek yayımlanan maktel veya bu maktelin bir versiyonudur. Maalesef henüz ilk maktelin çok sayıdaki yazma nüshalarının nüsha farkları ve istinsahlarla çoğalan versiyonları üzerine kapsamlı bir çalışma yapılmamıştır. Bkz. Şâdi Meddâh, *Maktel*, haz. Erdoğan Erbay ve Selahattin Tozlu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2015. İlk maktel müellifi hakkındaki tartışmalar için bkz. Kenan Özçelik, "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, ed. Âlim Yıldız, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sivas 2010, c. 2, s. 7-15. Daha geniş bilgi için müellifin tezinin girişine bakılabilir. Bkz. Kenan Özçelik, Yusuf-i Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

olmasından yola çıkarak eserin bu tarihten önce yazıldığını kaydeder.³¹ Kanaatimizce, Serez nüshasının başında yer alan ve eserin hicrî 926 (1519/20) tarihinde Siroz'daki Şeyh Bedreddin Tekkesi'ne vakfedildiğini gösteren kayıt, eserin 1519/20 yılından önce yazıldığını göstermektedir.³²

Maktel-i Âl-i Resul'ün Telif Sebebi

Lâmiî Çelebi maktelinde ayrı başlık altında ifade ettiği üzere eserini Kanûnî Sultan Süleyman zamanında defterdârlık yapan Sinan Bey'in teşvikiyle yazmıştır.³³ Müellifimizin anlattığına göre inzivaya çekildiği bir dönemde Sinan Bey'den bir mektup almış ve bu mektuptan sonra maktelini yazmaya koyulmuştur:

Kûh-veş dâmâne çektim pâyımı
Dest-i uzlet birle yadım yayımı

Kâf-ı mihnetten kılıp kaddim çü kâf
Eyledim dil Kâbesinde itikâf

Ben cihandan bu gam ile bî-haber
Nâgeh erdi bir resûl-i nâme-ber

Asaf-ı cem menzilet edip selâm
Vermiş ben mûra bu yüzden peyâm

Hâme-gîr olub utârid-veş meger
Nazm edem pervin-sıfat birkaç güher (47-51. beyitler)

Lâmiî Çelebi maktelini, diğer maktel müellifleri gibi, hazin Kerbelâ olayını yâd etmek, okuyucularını ağlatmak ve bu vesileyle sevap kazanmak için kaleme alır. Lâmiî Çelebi bu hususu şu beyitlerle dile getirir:

Giydirem evrâka mâtemden libâs
İşitenler ağlayıp kan ede yas

³¹ Bkz. Sadettin Eğri, Lâmiî Çelebi Şerefü'l-İnsân (İnceleme-Metin), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1997, s. 40-41.

³² Bkz. Süleymaniye Kütüphanesi Serez 4019/6 1a.

³³ Sinan Bey hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlamadık.

Didelerden aktıp hûnîn süyûl
Yani diyem *Maktel-i Âli-i Resûl* (57-58. beyitler)

Eserde müellif maktelin yazılış sebebi olarak başka bir sebep belirtmese de, Âşık Çelebi'nin (ö. 1572) *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*'da ve daha sonra İsmail Belîğ'in (ö. 1729) *Güldeste* olarak bilinen *Tarih-i Bursa* adlı eserinde naklettikleri olay Lâmiû Çelebi'nin maktelin yazma sebeplerinden biri olabilir. Âşık Çelebi şöyle yazar:

*Maktel-i Hüseyin, Vaiz Molla Arab Bursa'da ışıklara mahsus maktel-i Hüseyin okunmağı men ettikte merhum Lâmiû Çelebi tevârih-i sahihadan cem ü tertib edip Bursa'da kadı-yi vakt Aş-çızâde Hasan Çelebi'yi ve Molla Arab-ı Vaiz'i vesair ulemâyı cem edip maktelin okutup ulemâ kabul etmişlerdir.*³⁴

Âşık Çelebi bu önemli bilgiyi nakle ederken Molla Arab'ın (ö. 1531) maktel okumayı niçin yasakladığını izah etmez. Bununla birlikte "ışıklara mahsus" ifadesi yasağın sebebine dair önemli ipuçları verir. İlk defa Yunus Emre'nin (ö. 1320?) *Divanı*'nda kullanılan ışık sözcüğünün muhtemel kökeni ve anlamları hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür.³⁵ Vâhidî'nin (ö. 16. yüzyıl) cemaat-dışı derviş zümrelerini sınıflandırdığı *Menâkıb-i Hâce-i Cihân ve Netice-i Cân* (telif tarihi 1523 eserinden yola çıkan Ahmet T. Karamustafa, ışık teriminin Şîliğe mütemayil bir derviş zümresinin mensuplarını ifade eden Abdal ile eşanlamda kullanıldığı kanaatinde).³⁶ Ayrıca terimin batnî dervişler, önce Şîu-batnî zümreler, sonra Bektaşiler ve Hurûfîler için kullanıldığı da söylenmiştir.³⁷ Genel olarak araştırmacıların bu konuda verdikleri bilgilerden ışık teriminin otoriteler açısından uygunsuz meyilleri olan, ortodoksi karşıtı heterodoks dervişler için kullanıldığı, farklı zaman ve mekânlarda çeşitli derviş zümrelerine nispet edildiği, sonradan Abdallar gibi Şîliğe mütemayil zümre-

³⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 749. Aynı olay benzer anlatımlarla başka tezkirelerde de geçer; bkz. Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 832; Beyanî Mustafa b. Carullah, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997, s. 237.

³⁵ Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre Divanı, Ahmed Halid Kitabevi, İstanbul 1943, s. 677-679.

³⁶ Ahmet T. Karamustafa, Tanrının Kuraltanmaz Kulları, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 87-88.

³⁷ Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderler, Ankara 1999, s. 108.

ler için kullanıldığını ortaya çıkmaktadır. *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ* çerçevesinde ışık teriminin izini süren Helga Anetshofer'e göre Âşık Çelebi açıkça belirtmese de ışık sözcüğünü Abdal zümresiyle ilişkilendirmiştir.³⁸ Molla Arab'ın maktel okunmasını yasaklamasıyla ilgili bölümde ise özellikle Şiilik bağlamında bilinen bir âdeti uygulayanlara ışık denilmiştir.³⁹

İsmail Belîğ ise maktel okunmasının yasaklanmasının sebebinin biraz daha izah ederek olayı şöyle anlatır:

Ve Maktel-i Hazret-i İmam Hüseyin (r.a) ki mervîdir, ol asırda bir vâiz-i Arab terk-i muraât-i edeb edip mecâlis ve mehâfilde maktel-i Hazret-i Hüseyin kıraati küfre akrebdir dedikde Lamî-i merhûm suhte-i nâire-i gayret olmağın kitab-ı mezburu cem ve tenmike sarf-ı himmet edip Kadı-i şehri Aşçızâde Hasan Efendi ve vâiz-i mezbûr ve ayân ve eşrâf ve cumhur mahzarlarında Cami-i Kebir'de kürsü üzerinde kıraat ve dehhâl-i mezbûru şayeste-i tevbih ve sezâvâr-i tazir-i lisan etmişlerdir.⁴⁰

Beliğ'e göre Molla Arab'ın maktel okunmasını yasaklamasının nedeni eylemin küfre yakın olmasıdır.⁴¹ Hâlbuki Ehlibeyt muhabbetinin Ehlisünnet ilahiyatına göre küfürle bir ilgisi bulunmamaktadır.⁴² Nitekim İsmail Belîğ de muhtemelen bu hususu vurgulamak amacıyla Molla Arab'ın bu tutumunu "edebe riayeti terk etmek" (*terk-i muraât-i edeb*) olarak nitelemiştir. Esasında bu yasak, Molla Arab'ın, 16. yüzyılda Şah İsmail'in (1501-1524) başa gelir gelmez başlattığı Şiileştirme faaliyetlerinin⁴³ etkisiyle

³⁸ Helga Anetshofer, "Meşâ'irü'ş-Şu'arâ'da Toplum-tanmaz Sapkın Dervişler", *Âşık Paşa ve Şairler Tezkiresi Üzerine*, Derleyen: Hatice Aynur-Aslı Niyazioğlu, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 89-91.

³⁹ Helga Anetshofer, a.g.m., s. 91-93.

⁴⁰ İsmail Belîğ, a.g.e., s. 179.

⁴¹ Molla Arab Ayasaofya'daki vaazında, yine küfür olduğu gerekçesiyle, sufilere semai aleyhinde açıklamalarda bulunurken meşâyihden Divane Şucâ'nın protestosuyla karşılaşmıştır bkz. Mehmed Muhyiddin-i Gülşeni, *Menâkıb-i İbrahim-i Gülşeni ve Şemlelizâde Ahmed Efendi, Şive-i Tarikat-ı Gülşeniyye*, Haz. Tahsin Yazıcı, Ankara 1982, s. 224.

⁴² Ehlibeyt kavramı ve Ehlibeyt'in Sünni ilahiyatındaki yeri hakkında bkz. M. Bahaüddin Varol, *Ehli Beyt: Kavramsal Boyut*, Konya: Yediveren Kitap, 2004.

⁴³ İsmail'in İran'ı Şiileştirme politikası hakkında bkz. Allouche, Adel. *Osmanlı-Safevî İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi*. çev. Ahmed Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2001, 48-73. Geniş bilgi için bkz. Rula Jurdi Abisaab, *Converting Persia: Religion and Power in the Safavid Empire*, I. B. Tauris, Londra, 2004. Burada Avustralyalı şarkiyatçı G. E. von

neredeyse Anadolu'da neredeyse beşinci mezhebe dönüşen⁴⁴ Kızılbaş Şiîliğinin yarattığı tehlikenin önünün alınması doğrultusunda aldığı bir tedbirdir.⁴⁵ Yavuz Sultan Selim'le birlikte İran seferine katılıp okuduğu şiirlerle askerleri Kızılbaşlara karşı kıskırtan Molla Arab, Safevîlerin etkisiyle din politikasında Sünnileştirme faaliyetlerine girişen Osmanlı sultanlarına bir anlamda danışmanlık yaptığı da bilinmektedir.⁴⁶ Safevîlerin İran'da ve Osmanlı topraklarında, güncel tabirle popüler kitapları veya halk kitaplarını kullanarak mezhep propagandası yaptığını bilen⁴⁷ Molla Arab, maktelleri yaşamakla kalmamış kıraat meclislerinde okunmak üzere bir de mevlid yazarak⁴⁸ Osmanlı Devleti'nde mezhep ayrışması sürecine ve Osmanlı Sünnileştirmesi politikasına katkıda bulunmuştur.⁴⁹

Daha önceki çalışmamızda Aşık Çelebi'nin ve İsmail Belig'in ifadelerini esas almış ve Lâmiî Çelebi'nin yasağa rağmen yazdığı

Grunebaum 1950'li yıllarda yazdığı kitabında dikkat çektiği bir hususu, Safevî Kızılbaş Şiîliği'nin İmamî-Şiîlikle bir ilgisinin bulunmadığını bir kez daha hatırlatmak isteriz. Maalesef hâlâ Safevî Şiîliği araştırmalarında karıştırılan bu husus birçok yanlış anlamayı beraberinde getirmektedir. Gustave Edmund von Grunebaum, İslamiyet, çev. E. Nermi Erendor, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 141. Babayan'ın tespitine göre İmamî-Şiîliğe geçiş, I. Tahmasb (1524-1576) döneminde başlamış ve ancak 1590'da I. Abbas (1587-1629) döneminde sona ermiştir. Bkz. Kathryn Babayan, "The Safavid Synthesis: From Qizilbash Islam to Imamite Shi'ism", *Iranian Studies*, 27, 1/4, (1994): s. 135-161.

⁴⁴ Bkz. Jean Louis Bacqué-Grammont, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlılar ve Safevîler", Bekir Kütükoğlu'na Armağan, ed. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul 1991, s. 207.

⁴⁵ Safevî propagandasının Osmanlı topraklarındaki etkisi hakkında bkz. Ahmet Yaşar Ocak, "Osmanlı İmparatorluğunda Din, 14-17. Yüzyıllar", *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslâm'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, İstanbul 2011, s. 92.

⁴⁶ Bkz. Tahsin Özcan, "Molla Arab", TDVİA, İstanbul 2005, c. 30, s. 240-241.

⁴⁷ Safevîlerin İran'ı Şiîleştirirken ravzahânî meclislerinden ve maktellerden istifade ettiği bilinmektedir. Bu konuda birçok makale yazılmıştır, örneğin bkz. Asgar Furûğî, "Kârkerd-i Sügdârî-i Aşûrâ der Resmî Şoden-i Mezheb-i Şia der Zaman-i Safeviye", *Mişkât*, Meşhed 1382, Sayı: 82, s. 63-75. Mühimme defterlerindeki kayıtlardan Safevîlerin halifeleri aracılığıyla Osmanlı topraklarına muhtelif kitaplar gönderdiği bilinmektedir. Bkz. Ahmet Refik Altınay, *On Altıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik*, İstanbul: Muallim Ahmed Halim Kütüphanesi, 1932; Colin H. Imber, "The Persecution of the Ottoman Shi'ites According to the Mühimme Defterleri 1565-85", *Der Islam* 56 (1979): 245-273

⁴⁸ Bkz. Rabia Doğru, *Kara Vâiz'in Mevlid'i (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2013. Molla Arab'ın maktelleri yasakladığı yıllarda İran'daki Şiîleştirme faaliyetlerinin başında bulunan Şiî âlimi Ali Kerekî (ö. 1534) de Gulât-ı Şia fikirleri muhafaza ettiği gerekçesiyle Ebu Müslimnâmeleri yasaklamıştır. Bkz. Zebihullah Safa, "Macera-yi Tahrîm-i Ebu Müslimnâme" *İrannâme*, 18 (1365 [1986]): s. 233-249

⁴⁹ Osmanlı Devleti'nde mezhep ayrışması süreci hakkında bkz. Guy Burak, "Faith, law and empire in the Ottoman 'age of confessionalization': the case of 'renewal of faith'", *Mediterranean Historical Review* 28, (2013): s. 1-23. Osmanlı Sünnileştirmesi kavramı hakkında bkz. Derin Terzioğlu, "How to Conceptualize Ottoman Sunnitization Subtitle: A Historiographical Discussion", *Turcica*, 44, (2012-2013): s. 301-338.

maktelin bir protest metin olarak kabul edilebileceğini ileri sürmüştük. Bu ihtimal hâlâ geçerli olmakla birlikte burada ikinci bir ihtimal üzerinde durmak istiyoruz.⁵⁰ Şöyle ki, yasağa rağmen bir maktel yazan ve onu, başta yasağı koyan Molla Arab olmak üzere dönemin Bursa kadısı Aşçızâde Hasan Çelebi'nin⁵¹ (ö. 1535) ve diğer ulemanın huzurunda okuyan Lâmiî Çelebi böyle yaparak, Hz. Hüseyin ve Kerbela kavramlarının Sünnileştirilebileceğini göstermek istemiş de olabilir. Nitekim erken dönemden itibaren İslam tarihinin hemen her döneminde, Gulât-ı Şia, Kızılbaşlık gibi fıkıh dışı ve İmamî-Şiilik gibi fikhî Şiiliğin yayılmasında etkili olan Kerbela hadisesi Osmanlı Sünnileştirme politikası açısından en ciddi tehlikeydi. Bilindiği üzere Ebu Müslimnâme kadar onun devamı olan destanlarda, özellikle Anadolu'da çokça okunan Battalnâme, Dânişmendnâme ve Saltuknâme'de Kerbela ve Hz. Hüseyin'in intikamı motifi odağa alınmıştır.⁵² Dönem dönem Anadolu'da baş gösteren ve Şiilikle ilişkilendirilen isyanları çıkaran çevrelerde de yoğun ilgi gören bu destanların Osmanlı muhitlerinde yeniden yazıldıkları ve Sünnileştirildikleride bilinmektedir.⁵³ Ancak yine çokça okunan eserler olan maktel-i Hüseyin'ler için 16. yüzyıla kadar ciddi anlamda bir Sünnileştirme çalışması yapılmamıştır. Bu açıdan biz, Lâmiî Çelebi'nin böyle bir çalışmaya girişmiş olabileceği ihtimalinin de göz önünde tutulması gerektiği kanaatindeyiz. Maktel-i Âl-i Resul'ün kaynakları ve bilhassa Hz. Hüseyin'in katledilmesi emrini veren Emevî halifesi Yezid'e (680-683) lanet etmenin Ehlisünnet ilahiyatındaki yerine ayrılan uzun pasajı bizi bu düşünceye sevk etmiştir. Nite-

⁵⁰ Bkz. Lâmiî Çelebi, a.g.e., s. 33.

⁵¹ Aşçızâde Hasan Çelebi hakkında bkz. Taşköprüzâde, a.g.e., s. 397; İsmail Belig, a.g.e., s. 291-292.

⁵² Bkz. *Ebu Müslimnâme*, Haz. Necatî Demir, Mehmet Dursun Erdem ve Sibel Üst, Destan Yayınları, Ankara, 2007; *Battalnâme*, Haz. Necatî Demir ve M. Dursun Erdem, Hece Yayınları, Ankara, 2006; *Dânişmendnâme*, Haz. Necatî Demir, Hece Yayınları, Ankara, 2006; *Saltuknâme*, Haz. Necatî Demir ve M. Dursun Erdem, Destan Yayınları, Ankara, 2007.

⁵³ Ebu Müslimnâme'nin ve onunla bağlantılı destanların Sünnileştirilmesi hakkında bkz. Irene Melikoff, *Ebu Müslim Türk - İran Epik Gelenegi İçinde Horasan Teberdari*, çev. Armağan Sarı, Elips Yayınları, Ankara, 2012; Ahmet T. Karamustafa, "Islamisation Through the Lens of the Saltuk-name", *Islam and Christianity in Medieval Anatolia*, ed. A.C.S. Peacock, Bruno De Nicola ve Sara Nur Yıldız, Farnham, Surrey ve Burlington, VT: Ashgate Publishing, 2015, s. 349-364.

kim 16. yüzyıl, bütün yazın türlerinde Ehlibeyt kavramının ve içeriğinin Sünnileştirildiği bir dönem olmuştur.⁵⁴

Maktel-i Âli-i Resul'ün Kaynakları

*Maktel-i Âli-i Resul'*ü diğer Türkçe maktellerden ayıran en önemli özelliği, Âşık Çelebi'nin de ifade ettiği gibi⁵⁵, tarihi gerçekliklere en yakın maktel olmasıdır. Lâmiî Çelebi maktelinde kaynaklarından bir kısmını zikretmiştir. Müellifin adını en fazla zikrettiği kaynak meşhur Nakşî şeyhi Muhammed Pârsâ'nın⁵⁶ (ö. 1420) *Faşlu'l-Hitâb* adlı eseridir. Lâmiî Çelebi, *Faşlu'l-Hitâb*'m adını üç yerde zikreder:

Lik gûş et sahib-i *Faşlu'l-Hitâb*
Hoş beyân etmiş bu kavli pür-savâb (110. beyit)

*

Böyle yazmış sahib-i *Faşlu'l-Hitâb*
Altı kez verdiler âna zehr-tâb (188. beyit)

*

Böyle yazmış sahib-i *Faşlu'l-Hitâb*
Kim ânın naklinde yoktur irtiyâb (567. beyit)

Lâmiî Çelebi'nin şahsî kütüphanesinde bulunan bu eser, bütün kitaplarıyla birlikte Bursa Belediye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.⁵⁷

⁵⁴ Bkz. Vefa Erginbaş, "Problematising Ottoman Sunnism: Appropriation of Islamic History and Ahl al-Baytism in Ottoman Literary and Historical Writing in the Sixteenth Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, 60 (2017): s. 614-646.

⁵⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., c. 2, s. 749.

⁵⁶ Muhammed Pârsâ hakkında bkz. Hamid Algar, "Muhammed Pârsâ", *TDVİA*, c. 30, s. 563-565.

⁵⁷ Mustafa Kara, *Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001, s. 58. Eser ilk defa Taşkent'te basılmıştır. Eserin Türkçe tercümesi bu baskı üzerinden yapılmış olmalıdır bkz. Hâce Muhammed Pârsâ, *Tevhîde Giriş -Faşlu'l-Hitâb Tercümesi-*, çev. Ali Hüsvrevoğlu, İstanbul 1988. Eserin tahkikli neşri için bkz. Hâce Muhammed Pârsâ, *Faşlu'l-Hitâb*, tahkik: Celil Mesgermejâd, Tahran 2004.

Lâmiî Çelebi'nin *Faslu'l-Hitâb*'a gönderme yaptığı bölümlerin ilkinde (110. beyit) konu, Yezîd'e lanet meselesidir. Hâce Muhammed Pârsâ eserinin bir bölümünü Resulullah'ın Ehlibeyt'ini ve ashâbı sevmek konusuna ayırmışsa da bu bölümde doğrudan Yezîd'e lanet meselesini işlememiştir.⁵⁸

Faslu'l-Hitâb'ın ikinci kez zikredildiği 188. beyitte konu, Hz. Hasan'ın zehirlenmesi hadisesidir. Lâmiî Çelebi'nin Hz. Hüseyin'in Hz. Hasan'a katilini sorması, Hz. Hasan'ın gammazlığın Ehlibeyt'e yakışmayacağını söyleyerek susmayı tercih etmesine dair anlatımın kaynağı da yine *Faslu'l-Hitâb*'dır.⁵⁹ Müellifimizin esere son kez gönderme yaptığı bölümde (567. beyit) ise konu, Hz. Ali'nin Kerbelâ'da şehid olan oğullarıdır.⁶⁰ Lâmiî Çelebi, *Faslu'l-Hitâb* dışında bir kitap adı zikretmez; ancak andığı birkaç müellif ve ravî adı bize kaynakları hakkında bilgi verir. Bunlar, 689. beyitte adını andığı Vâkîdî (ö. 207'den sonra) ile 888. beyitte adını andığı Saîd b. Cübeyr'dir (ö. 94).

Müellifimiz Vâkîdî'den şöyle söz eder:

Böyle kılmuştur rivayet Vâkîdî
Ol belâgat dürrlerin nâkîdî (689. beyit)

Lâmiî Çelebi, maktelinin Vâkîdî'yi kaynak gösterdiği bölümünde Şimr'in Hz. Hüseyin'in mübarek kesik başını Kufe'deki evine götürmesini ve orada kesik başı alıp temizleyen, ona hürmet eden Şimr'in hanımının başına gelen mucizevî olayları anlatır (690-745. beyitler). Lâmiî Çelebi'nin buradaki kaynağı Abdurrahman Camî'nin Şevahidü'n-nübüvve'si değil de kendi tercümesidir. Çünkü Molla Camî'nin eserinde böyle bir rivayet bulunmamaktadır. Lâmiî Çelebi, kendisi de bir maktel-i Hüseyin müellifi olan Vâkîdî'nin bu rivayetini bir kaynaktan görmüş, rivayeti önce Şevahidü'n-nübüvve tercümesinde nakletmiş, daha sonra maktelinde kullanmış olmalıdır.⁶¹

⁵⁸ Hâce Muhammed Pârsâ, *Faslu'l-Hitâb*, s. 459-468; Muhammed Pârsâ, *Tevhîde Giriş* s. 486-552, özellikle s. 486-489.

⁵⁹ Hâce Muhammed Pârsâ, a.g.e., s. 538; Muhammed Pârsâ, *Tevhîde Giriş*, s. 530.

⁶⁰ *Faslu'l-Hitâb*'da bu bölümü tespit edemedik.

⁶¹ Vâkîdî'nin rivayeti için bkz. Lâmiî Çelebi, *Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi*, tertipleyen: Elhac Muzaffer Ozak, İstanbul 1958, s. 270-271.

Saîd bin Cübeyr'den ise şöyle söz eder:

Nakl kılmuştur Saîd bin Cübeyr
Ol saâdet-rehnenînu ehl-i hayr (888. beyit)

Saîd bin Cübeyr'in rivayetine göre Allah, Hz. Peygamber'e, Hz. Yahya'nın katlinden dolayı yetmiş bin insanı helak ettiğini, oğlu Hüseyin için ise iki katını helak etmeye razı olduğunu bildirir (890-894. beyitler). Lamii Çelebi bu rivayeti Molla Abdurrahman Cami'den nakletmiştir. Ancak Şevahidü'n-nübüvve'nin Farsça orijinalinde rivayet Saîd b. Cübeyr tarikiyle İbn Abbas'tan rivayet edilir.⁶²

Maktel-i Âl-i Resul'de anlatıldığı sıraya göre Lamii Çelebi'nin Abdurrahman Cami'den alıntı yaptığı rivayetler şunlardır:

Zeyd bin Erkâm'ın kesik başların Kur'ân okumasına dair rivayeti (758-766. beyitler).⁶³

İbn Ziyâd'ın kesik başının burmuna bir yılının defalarca girip çıkmasına rivayet (916-926. beyitler).⁶⁴

Şimr'in Hz. Hüseyin'in çadırlarının yağmalanması sırasında bir miktar altın bulması ve kuyumcudaki bozdurmak isterken altınların erimesine dair rivayet (930-934. beyitler).⁶⁵

Hz. Peygamber'in Ümmü Seleme'ye bir avuç kızıl toprak emanet etmesine dair rivayet (950-967. beyitler).⁶⁶

Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'i Hz. Hüseyin'e fidye vermesine dair rivayet (968-980. beyitler).⁶⁷

Sadece Lamii Çelebi'nin Şevahidü'n-nübüvve Tercümesi'nde bulunan rivayetler şunlardır:

⁶² Bkz. Abdurrahman Cami, Şevahidü'n-nübüvve, be-kuşş-i Seyyid Hasan Emin, Tahran 1379, s. 348; krş. Lamii Çelebi, a.g.e., s. s. 265.

⁶³ Abdurrahman Cami, a.g.e., s. 350; Lamii Çelebi, a.g.e., s. 267.

⁶⁴ Abdurrahman Cami, a.g.e., s. 348-349; Lamii Çelebi, a.g.e., s. 265.

⁶⁵ Abdurrahman Cami, a.g.e., s. 3349; Lamii Çelebi, a.g.e., s. 265.

⁶⁶ Abdurrahman Cami, a.g.e., s. 347; Lamii Çelebi, a.g.e., s. 264.

⁶⁷ Abdurrahman Cami, a.g.e., s. 347; Lamii Çelebi, a.g.e., s. 265.

Kemberbendini almak için Hz. Hüseyin'in parmaklarını kesmeye cüret eden ve bu yüzden yüzü simsiyah kesilen deveciye dair rivayet (816-877. beyitler).⁶⁸

Şehadetinden sonra Hz. Hüseyin'in devesini kesip pişiren, ancak et acıdığı için yiyemeyen birkaç alçağa dair rivayet (927-929. beyitler).⁶⁹

Müellifimiz bunlardan başka 573. beyitte, *Faşlu'l-Hitâb*'ı üçüncü kez zikrettiği beytin devamında Kâsım bin Hasan adında birinden bahseder. *Faşlu'l-Hitâb*'da ve *Şevâhidü'n-Nübüvve*'de adına rastlamadığımız bu zatın kim olduğunu tespit edemedik.

Lâmiî Çelebi'nin adını andığı bir başka müellif İstanbul'un ilk kadısı Hızır Bey'dir (ö. 863):

Fâzıl-ı Rûm Hızır Bey bin Celâl
Nazm içinde gösterip sihr-i helâl (104. beyit)

Hızır Bey'in, Lamiî Çelebi'nin beyitte manzum olduğuna işaret ettiği eseri *Kaside-i Nûniyye*'sidir. Müellifimiz burada kasidenin (Yazıcıoğlu'nun neşrine göre) 94-95. beyitlerini nakletmiş ve nazmen tercüme etmiştir.⁷⁰ Burada konu, bizim aşağıda ele alacağımız Yezîd'e lanet meselesidir.

Yezîd'e Lanet Etme Meselesi

Allah'ın bağış ve merhametinden uzak olmak anlamına gelen ve la'n kökünden türeyen lanet, sözlükte "kovmak, uzaklaştırmak, iyilik ve faydadan mahrum bırakmak" anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerim'de kırk bir yerde geçen lanet kavramı Allah'a, Resulüne, meleklerle, diğer peygamberlere ve insanlara izafe edilmiştir.⁷¹

Yezîd bağlamında lanet meselesi Ehlisünnet âlimleri arasında ihtilaf doğurmuştur. Bu konudaki ilk tartışmanın İbnü'l-Cevzî (ö.

⁶⁸ Lamiî Çelebi, a.g.e., s. 268-270.

⁶⁹ Lamiî Çelebi, a.g.e., s. 266.

⁷⁰ Bkz. Mustafa Sait Yazıcıoğlu, "Hızır Bey ve Kaside-i Nûniyye'si", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26/1 (1983), s. 588.

⁷¹ Kamil Yaşaroğlu, "Lanet", *TDVİA*, c. 27, s. 101.

1258) ile Abdulmuğis b. Züheyr Hanbelî Bağdadî (ö. 583) arasında gerçekleştiği rivayet edilir. Abdulmuğis Yezîd'e lanetin caiz olmayacağını iddia edince, İbnü'l-Cevzî *er-Red alâ'l-Mutaassibi'l-Anîd* adında bir risale kaleme alarak Yezîd'e lanetin gerekli olduğunu ileri sürmüştür.⁷²

Adnan Demircan konuyu detaylarıyla işlediği makalesinde Yezîd'e lanet etme çerçevesinde Sünnî âlimleri iki gruba ayırmıştır.⁷³ Aslında makalede üç gruptan söz edilir: Yezîd'e laneti caiz gören âlimler, lanet okunmasına karşı çıkan âlimler ve bu hususta susmayı tercih eden âlimler. Makalenin Yezîde lanet okunmasını uygun görmeyen âlimler bölümünde yalnızca iki isimden söz edilir: Gazzâlî (ö. 1111) ve İbn Teymiyye (ö. 1328). Bu ikisinden ilki Yezîd hakkındaki tereddütlerinden dolayı kircikli bir tavır sergilemeyi uygun görürken⁷⁴, İbn Teymiyye daha ziyade müdafî konumundadır.⁷⁵

Lanet meselesinin Ehlişünnet dünyasındaki tarihsel arka planında hep bir hoşgörü hâkim gibidir. Fakat bizim araştırma konumuz olan makteller, özellikle de Lâmiû Çelebi'nin Maktel-i Âli Resûl'ü çerçevesinde durum hiç de böyle değildir.

Müellifimiz maktelinde lanet meselesine geniş yer verir. Lâmiû Çelebi lanet etme meselesine girmeden önce dinde ölçütün Ehlibeyt muhabbeti olduğunu vurgular. Allah'ı sevmek Resul'ü sevmek; Resul'ü sevmek ise Ehlibeyt'i sevmektir. Ehlibeyt'i sevmeyen bir kimse Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılır ve dinden çıkıp küfre girer ve Mârîka'dan olur:

Ânları sevmek Resûl'ü sevmedir
Dîn içinde doğru yolu sevmedir

Sevgisidir hûd Resûl'ün hubb-i Hakk
Hubb-i Hakk'dır âleme düngün sebak

⁷² Ünal Kılıç, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezîd b. Muâviye*, İstanbul 2001, s. 413.

⁷³ Adnan Demircan, "Ehl-i Sünnet Âlimlerine Göre Emevî Halifesi Yezîd b. Muâviye'ye Lanet Okunması Meselesi", *Lanet Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy-Naskali, İstanbul 2009, s. 111-123.

⁷⁴ Adnan Demircan, a.g.m., s. 116; Ayrıca bkz. Ünal Kılıç, *age.*, s. 416-417.

⁷⁵ Adnan Demircan, a.g.m., s. 117-118; Ayrıca Bkz. Adnan Demircan, "İbn Teymiyye'ye Göre Yezîd b. Muâviye'nin Durumu", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şanlıurfa 2, (1996), s. 131-137.

Bu sebakdır menba-i ilmü'l-yakîn
Bu sebakdır reh-nümâ-i müttakîn

Pes muhabbet asl-ı dîn oldu bilin
Dîn gerekse âna göre iş kılın

Oldu dîn ehline etmek revâ
Hubb-i evlâd-ı Resûl'ü pişvâ

Bunları red eyleyen merdûd olur
Rahmet-i Hakk'dan ebed matrûd olur

Küfrü hakkında Nebî'den var hadîs
Mârikindir diye ol kavm-i habîs (87-93. beyitler)

Mârîka, Hâricîler için muhalifleri tarafından kullanılan ve dinden çıkmış anlamına gelen bir isimdir.⁷⁶ Lâmiî Çelebi'nin dinden çıkmış anlamına gelen bu sözcüğü kullanması manidardır; zira lanet etme meselesi hakkında Hâce Muhammed Pârsâ'yı ve Hı-zır Bey'i kaynak göstererek Sünnî ulemânın görüşlerini naklettikten sonra tavrını lanet etmekten yana koyarken görüşünü bu inanç üzere temellendirir gibidir. Yezîd'i ve taraftarlarını Mârîka'dan sayarak ötekileştirmiş ve dolayısıyla laneti meşrulaştırmıştır:

Ey diriğâ lik kanı ihtiyâr
Nâgehânî zikr olucak ol şîrâr

Levh-i dilden hak olup bu kıl ü kâl
Terk-i lânet etmeğe kılmaz mecâl (122-123. beyitler)

Ayrıca Lâmiî Çelebi, Yezîd'in aslında Hz. Hüseyin'in katledilmesini istemediğini ileri süren âlimlere cevap verir gibi şöyle der:

Erdiler âhir Yezîd'in katma
Rûzegârın kıl nazar afâtına

⁷⁶ Mârîka, muhalifleri tarafından Hâricîler için kullanılan bir isimdir ve dinden çıkmış anlamına gelir bkz. Ethem Ruhi Fiğlalı, "Hâricîler", *TDVİA*, c. 16, s. 169.

Hâka yüz vurup duâlar sonuna
Kodular başı o kelbin önüne

Eyleyip evlâdı bir bir arz âna
Söylediler kıssayı önden sona

Görücek şâhın serin ol bed-fiâl
Zâhir gösterdi halka infîâl

Dedi gönderttim mi size ben haber
Kim ânı katl edesiz ey ehl-i şer

Tutup ânı gönderin dedim bana
Biatın aliverin dedim bana

Olmuş emrimden tecâvüz ey derîğ
Uymanışsız söze düpdüz ey derîğ

Ger söztünde ânın olsa sıdka yol
Cümlesin birine katl eylerdi ol (783-790. beyitler)

Diğer Türkçe maktelerde de müellifler Yezîd'e (ve taraftarlarına) lanet etme bağlamında benzer çekinceler yaşanmış, ancak hemen hemen hepsi lanet etmeyi tercih etmiştir.⁷⁷ Söz gelimi Lâmiî Çelebi ile aynı gelenekten gelen Yahya b. Bahşî de Yezîd'e ve taraftarlarına lanet etme konusundaki görüşlerini maktelinde şöyle dile getirir:

N'eyledi gör âna ol itten kötü
Pes âna nice etmeyeler laneti

İş bulardır âna lanet ettiren
Ehl-i İslâm'ı bu yola gittiren

Bunun üzre nice olmaz la'an âna
Nice etmez kimse dahl ü ta'an âna⁷⁸

⁷⁷ Bkz. Özlem Demirel, "Maktel-i Hüseyinlerde Beddua", *Lanet Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy-Naskali, İstanbul 2009, s. 137-150.

⁷⁸ Yahya b. Bahşî, *Maktel-i Hüseyin*, Ankara Üniversitesi DTCF Muzaffer Ozak Yz. I/248 varak: 58a.

Lâmiî Çelebi gibi Yahya b. Bahşî de Yezîd'i ve taraftarlarını Hâricî olarak isimlendirerek ötekileştirir ve böylelikle onlara laneti meşrulaştırır.⁷⁹

Eserin Muhtevası

Mukaddime: Allah'a hamd ü senâ, Hz. Peygamber ve Ehl-i Beyt'ine salât edilir. Eseri niçin yazdığına ve Sinân Bey'in bu konudaki teşvikine değinir. Ehl-i Beyt'in, özellikle İmam Hüseyin'in (as) niteliklerini saydıktan sonra savaşlardan ve düşmanlıklardan bahseder. (1-141. beyitler).

Birinci bölüm: Osmân'ın öldürülmesinden sonra Hz. Ali'nin halife olması, Muâviye'nin buna karşı çıkması, Hz. Ali'nin şehit edilmesi, Hz. Hasan'ın İmam olması. (142-204. beyitler).

İkinci bölüm: Muâviye'nin oğlu Yezîd için biat toplaması, İmam Hüseyin'in ona biat etmemesi, Medîne'den Mekke'ye gitmesi, Kûfe'den mektup alması ve Müslim b. Akîl'in şehâdeti. (205-317. beyitler)

Üçüncü bölüm: İmam Hüseyin'in Kûfe'ye hareketi, üzerine Hürr b. Yezîd komutasında asker gönderilmesi, yanlış yerden giderek Kerbelâ'ya ulaşması. (318-403. beyitler)

---

⁷⁹ Yahya b. Bahşî maktelinde Yezîd ve taraftarlarına hâricî, Hz. Hüseyin ve dostlarına sünnî der. "Pes ağlan imdi müminler seçilsin sünnî hâriciden /Hasan'dır şol ağu içip çiğercigi çıkan içten" beyitinde tarafların ayrışmasını ister, bkz. Yahya b. Bahşî, a.g.e., varak: 17a-17b. Kerbelâ Olayı'nı anlatırken hâricilerin yaptıklarını anlatacağını söyler: Gel ey sünnî seni anlar bilirsen seni /Hâriciler n'eylediler diyelim dinle ânu" bkz. a.mlf, a.g.e., varak: 29b. Ömer b. Sad'ı Sünnî iken Hâricî olmakla suçlar: "Ol çeriye baş olan Ömer ibn-i Sa'd-ı bed-nihâd/Sünnî-y-iken hâricî olan seg ü şerri'l-ibâd" bkz. a.mlf, a.g.e., varak: 26a. Sünnî-hâricî nitelemesi Yusuf-i Meddâh'm maktelinde de aynı şekilde mevcuttur. Konuyu inceleyen Kenan Erdoğan, ne yazık ki, yalnızca sünnî nitelemesi üzerinde durmuş ve bunu müellifin Sünnî oluşunun delili olarak görmekte yetinmeyi tercih etmiştir. Bkz. Kenan Erdoğan, "Maktel-i Hüseyin, "Manisa Nüshası ve Sünnî ve Hâricî Kavramları Üzerine", *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, Editör: Âlim Yıldız, Sivas 2010, s. 65.

Dördüncü bölüm: Kerbelâ'da Ömer b. Sa'd'ın İmam Hüseyin'den özür dilememesi, İbn Ziyâd'ın Şimr'i savaş için göndermesi ve İbn Ziyâd'ın mektubunun okunması. (404-494. beyitler)

Beşinci bölüm: Âşûrâ günü vuku bulan savaş ve İmam Hüseyin'in ve ashabının şehadeti anlatılır. (495-621. beyitler)

Altıncı bölüm: Şimr'in İmam'ın mübarek başını kesip ailesini esir alması. İmam Hüseyin'in mübarek kesik başını temizleyip saklayan Şimr'in karısının başma gelen mucizevî olayın hikâyesi. (622-746. beyitler).

Yedinci bölüm: İmam Hüseyin'in kesik başının ve ailesinin önce Kûfe'ye İbn Ziyad'a, oradan Şam'a Yezid'e gönderilmesi anlatılır. (747-808. beyitler)

Sekizinci bölüm: İmam Hüseyin şehit olduktan sonra bir devecinin İmam'ın parmaklarını kesmesi, Hz. Peygamber'in gelip deveciye beddua etmesi ve devecinin yüzünün simsiyah olması. (809-880. beyitler)

Dokuzuncu bölüm: Hz. Peygamber'e muhalif olanların helaki ve Hz. Ali'ye başkaldıran hâricilerin öldürülmesi. Lâmiî bu bölümde Muhtâr-ı Sekâfi'nin hurûcuna değinir. (881-937. beyitler)

Onuncu bölüm: Hz. Peygamber'in bir gecede Medine'den Kerbelâ'ya gelmesi, evladının kanlarını toplayıp Ümmü Seleme'ye teslim etmesi ve Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'i İmam Hüseyin uğruna fidyeye vermesi anlatılır. (938-983. beyitler).

Maktelinin sonunda Hz. Hüseyin'i susuz şehid edenlerin mahşer gününde Kevser havuzundan su içmeyi nasıl isteyeceklerini sorar ve dua talep ederek eserini bitirir. (984-988. beyitler)

Sonuç

Osmanlıca makteller üzerine yapılan çalışmalar hep dilbilim araştırmaları boyutunda kalmıştır. Bizim amacımız olan Anadolu'da Kerbela algısını ortaya çıkarma aracı olarak maktellerin incelenmesi için ise henüz önümüzde kat etmemiz gereken uzunca bir yol bulunmaktadır. Bu bakımdan, makalemizi bir sonuç çıkararak değil de maktel araştırmalarının önünü açacak

soruları gündeme taşıyarak bitirmenin daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Bu soruları şu şekilde özetlemek mümkündür: Türkçe maktellerin müellifleri Arapça ve Farsça maktellerden ne ölçüde etkilenmişlerdir? Makteller, öncü metinler olan Ebu Müslim-name gibi destanlarla ne ölçüde irtibatlıdır? Müellif nüshaları ile istinsah edilmiş nüshalar arasındaki farklar nelerdir? Müstensihler maktellere ne ölçüde müdahale etmişlerdir? Müdahalelerde mezhep taassubunun rolü nedir? Makteller nerede ve kimler tarafından okunmuştur?

KAYNAKÇA

ABİSAAB, Rula Jurdi, *Converting Persia: Religion and Power in the Safavid Empire*, I. B. Tauris, Londra, 2004.

AKKOYUN ,Tuğba Erdem, *Lâmiû Maktel-i İmam Hüseyin İnceleme, çeviri yazı, sözlük, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2015.*

ALGAR, Hamid, “Muhammed Pârsâ”, *TDVİA*, c. 30, 563-565.

ALLOUCHE, Adel. *Osmanlı-Safevî İlişkileri Kökenleri ve Gelişimi*. çev. Ahmed Emin Dağ, Anka Yayınları, İstanbul, 2001.

ALPARSLAN, Ali “Ali b. İlyas Ali”, *TDVİA*, c. 2, s. 400.

ALTINAY, Ahmet Refik, *On Altıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik*, Muallim Ahmed Halim Kütüphanesi, İstanbul, 1932.

ANETSHOFER, Helga, “Meşâirü’ş-Şu‘arâ’da Toplum-tanımaz Sapkın Dervişler”, *Âşık Paşa ve Şairler Tezkiresi Üzerine*, Derleyen: Hatice Aynur-Aşlı Niyazioğlu, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.

ARSLAN, Harun, *Kitab-ı Maktel-i Âli Resûl (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu‘arâ*, haz. Filiz Kılıç, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010.

BABAYAN, Kathryn, "The Safavid Synthesis: From Qizilbash Islam to Imamite Shi'ism", *Iranian Studies*, 27, 1/4, (1994): 135-161.

BACQUÉ-GRAMMONT, Jean Louis, “XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlılar ve Safevîler”, Bekir Kütükoğlu’na Armağan, ed. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul 1991.

Bahşî, Yahya b, *Maktel-i Hüseyin*, Ankara Üniversitesi DTCF Muzaffer Ozak Yz. I/248.

BAŞER, Hacı Bayram, *Şeriat ve Hakikat Tasavvufun Teşekkül Süreci*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

Battalnâme, haz. Necati Demir ve M. Dursun Erdem, Hece Yayınları, Ankara, 2006.

BELİĞ, İsmail, *Tarih-i Bursa (Güldeste-i Riyâz-ı İrfan ve Vefyât-i Danışverân-i Nadiredân)*, Bursa 1302.

BEYANÎ Mustafa b. Carullah, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1997.

BOĞALI, İbrahim, *Lâmiî Çelebi Maktel-i Âl-i Resûl*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Mezuniyet Tezi, İstanbul 1971.

BURAK, Guy, "Faith, law and empire in the Ottoman 'age of confessionalization': the case of 'renewal of faith'", *Mediterranean Historical Review* 28, (2013): s. 1-23.

BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000.

CAMİ, Abdurrahman, *Şevahidü'n-nübüvve, be-kuşç-i Seyyid* Hasan Emin, Tahran 1379.

ÇAĞMAN, Filiz, "16. Yüzyıl Sonlarında Mevlevi Dergâhlarında Gelişen Bir Minyatür Okulu", *1. Milletlerarası Türkoloji Kongresi*, İstanbul 1973, s. 651-652.

ÇİĞ, Kemal, "Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki Minyatürlü Kitapların Kataloğu", *Şarkiyat*, 3, (1958), 51-90.

DÂNİŞMENDNÂME, haz. Necati Demir, Hece Yayınları, Ankara, 2006.

DEMİRCAN, Adnan "İbn Teymiye'ye Göre Yezîd b. Muâviye'nin Durumu", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Şanlıurfa 2, (1996), 131-137.

DEMİRCAN, Adnan, “Ehl-i Sünnet Âlimlerine Göre Emevî Halifesi Yezîd b. Muâviye’ye Lanet Okunması Meselesi”, *Lanet Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy-Naskali, İstanbul 2009, 111-123.

DEMİREL , Özlem, “Maktel-i Hüseyinlerde Beddua”, *Lanet Kitabı*, Editör: Emine Gürsoy-Naskali, İstanbul 2009, 137-150.

DOĞRU, Rabia, *Kara Vâiz’in Mevlid’i (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2013.

EBA MÜSLİMNÂME, Haz. Necati Demir, Mehmet Dursun Erdem ve Sibel Üst, Destan Yayınları, Ankara, 2007.

EĞRİ, Sadettin, *Lâmiî Çelebi Şerefî’Hînsân (İnceleme-Metin)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 1997.

ERDOĞAN, Kenan, “Maktel-i Hüseyin, “Manisa Nüshası ve Sünnî ve Haricî Kavramları Üzerine”, *Çeşitli Yönleriyle Kerbelâ*, ed. Âlim Yıldız, Sivas 2010, 61-66.

ERGİNBAŞ, Vefa, "Problematizing Ottoman Sunnism: Appropriation of Islamic History and Ahl al-Baytism in Ottoman Literary and Historical Writing in the Sixteenth Century", *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 60, 2017, 614-646.

FIĞLALI, Ethem Ruhi, “Hâricîler”, *TDVİA*, c. 16, 169-175.

FURÛĞÎ, Asgar, “Kârkerd-i Sûgdârî-i Âşûrâ der Resmî Şoden-i Mezheb-i Şia der Zaman-i Safevîye”, *Mişkât*, Meşhed 1382, Sayı: 82, s. 63-75.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Yunus Emre Divanı*, Ahmed Halid Kitabevi, İstanbul 1943.

GRUNEBaum, Gustave Edmund Von, *İslamiyet*, çev. E. Nermi Erendor, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1993.

IMBER, Colin H, "The Persecution of the Ottoman Shi'ites According to the Mühimme Defterleri 1565-85", *Der Islam* 56 (1979): 245-273.

KARA, Mustafa , *Bursa'da Tarikatler ve Tekkeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.

KARA, Mustafa, "Emir Buharî", *TDVİA*, c. 11, 125-126.

KARAHAN, Abdülkadir, "Lâmiî'î", *İA*, MEB, Ankara, c. 7, 10-14.

KARAMUSTAFA, Ahmet T. " Islamisation Through the Lens of the Saltuk-name", *Islam and Christianity in Medieval Anatolia*, ed. A.C.S. Peacock, Bruno De Nicola ve Sara Nur Yıldız, Farnham, Surrey ve Burlington, VT: Ashgate Publishing, 2015, 349-364.

KARAMUSTAFA, Ahmet T. *Tanrının Kuraltanmaz Kulları*, çev. Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

KARAMUSTAFA, Ahmet T. *Tasavvufun Oluşumu*, çev. Nagihan Doğan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

KÂTİP ÇELEBİ, *Keşfü'z-Zunûn*, çev. Rüştü Balcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

KILIÇ, Ünal, *Tartışmaların Odağındaki Halife Yezîd b. Muâviye*, İstanbul 2001.

KINALİZÂDE HASAN ÇELEBİ, *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, Haz. İbrahim Kutluk, Ankara 1981.

KOMORNİCKİ, Stefan , "Les Principaux Manuscrits a Peintures Orientaux du Musee des Princes Czartoryski", *Bulletin de la Societe Française de Reproductions de Manuscrits a Peinture*, XVIII, 167-168.

KURNAZ- Cemal, TATÇI Mustafa, *İstanbul'da Buharalı Bir Mutasavvif: Emir Buharî*, Ankara 1999.

KUT, Günay, “Lâmi’i Chelebi and His Works”, *Yazmalar Arasında*, İstanbul 2005.

LÂMÎÎ ÇELEBÎ, *Maktef-i Âl-i Resul*, Haz. Ertuğrul Ertekin, Kevser Yayınları, İstanbul 2012.

LÂMÎÎ ÇELEBÎ, *Şevâhidü'n-Nübüvve Tercümesi*, tertipleyen: Elhac Muzaffer Ozak, İstanbul 1958.

LATİFÎ, Kastamonulu, *Tezkire-i Latifî*, Dersaadet 1314.

LE GALL, Dina, Osmanlı'da Nakşibendilik (1450-1700), çev. İrfan Kelkitli, Litera Yayıncılık, İstanbul, 2016.

MECDÎ MEHMED EFENDÎ, “Hadâikü’ş-Şakâik”, *Şakâik-i Numaniye ve Zeyilleri*, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

MEHMED MUHYİDDİN-İ GÜLŞENÎ, *Menâkıb-i İbrahim-i Gülşenî ve Şemlelizâde Ahmed Efendi, Şive-i Tarikat-ı Gülşeniyeye*, Haz. Tahsin Yazıcı, Ankara 1982.

MELİKOFF, Irene, *Ebu Müslim Türk - İran Epik Geleneği İçinde Horasan Teberdarı*, çev. Armağan Sarı, Elips Yayınları, Ankara, 2012.

MİLSTEİN, Rachel, *Miniature Painting in Ottoman Baghdad*, Costa Mesa 1990.

MUSTAFA ÂLÎ, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, haz. Mustafa İsen, Ankara 1994.

OCAK, Ahmet Yaşar, “Osmanlı İmparatorluğunda Din, 14-17. Yüzyıllar”, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslâm'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, İstanbul 2011.

OCAK, Ahmet Yaşar, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderîler, Ankara 1999.

ÖZCAN, Tahsin "Molla Arap", *TDVİA*, İstanbul 2005, c. 30, 240-241.

ÖZÇELİK, Kenan, "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?", *Çeşitli Yönleriyle Kербela*, ed. Âlim Yıldız, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Sivas 2010, c. 2, 7-15.

ÖZÇELİK, Kenan, Yusuf-i Meddâh ve Maktel-i Hüseyin (İnceleme-Metin-Sözlük), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

PÂRSÂ, Hâce Muhammed, *Faşlû'l-Hitâb*, Tahkik: Celil Mesgernejâd, Tahran 2004.

PÂRSÂ, Hâce Muhammed, *Tevhîde Giriş -Faşlû'l-Hitâb Tercümesi-*, çev. Ali Hüsrevoğlu, İstanbul 1988.

SAFA, Zebihullah, "Macera-yi Tahrîm-i Ebu Müslimnâme" *İrannâme*, 18 1365 (1986), 233-249.

SALTIKNÂME, Haz. Necati Demir ve M. Dursun Erdem, Destan Yayınları, Ankara, 2007.

SEHÎ BEY, *Tezkire (Heşt Bihîşt)*, İstanbul 1980.

ŞADÎ MEDDÂH, *Maktel*, Haz. Erdoğan Erbay ve Selahattin Tozlu, Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2015.

TAŞKÖPRÜZÂDE, *Şakâiku'n-Numâniyye fî Ulemâ-i Devleti'l-Osmaniyye*, tahkik: Seyyid Muhammed Tabatabaî Bihbehânî, Tahran 2010.

TERZİOĞLU, Derin, "How to Conceptualize Ottoman Sunnification Subtitle: A Historiographical Discussion", *Turcica*, 44, (2012-2013): 301-338.

TITLEY, Norah M, *Miniatures From Turkish Manuscripts (a catalogue and subject index of paintings in the British Library and British Museum)*, Londra 1981.

VAROL, M. Bahaüddin, *Ehli Beyt: Kavramsal Boyut*, Konya: Yediveren Kitap, 2004.

YAŞAROĞLU, Kamil YAŞAROĞLU, “Lanet”, *TDVİA*, c. 27, 101-102.

YAZICIOĞLU, Mustafa Sait, “Hızır Bey ve Kaside-i Nûniyye’si”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26/1 (1983), 549-588.